

## Fénylően világít

Prokop Péter Szent László-ábrázolásai

Prokop Péter (1919–2003) a 20. század második felének egyik legjelentősebb magyar festőművésze. Itthon a szakmában még kevésbé ismert, mert alkotó éveinek nagyobb részét, 1957–1999 között, Rómában töltötte. Itt, főképpen az 1970–80-as években, nagy elismertségnek örvendett.

Prokop Péter Kalocsa szülőtte, széles körű általános műveltségét a kalocsai jezsuiták neves gimnáziumában szerezte. Felsőfokú tanulmányait a kalocsai érseki szemináriumban folytatta, ahol mindenekelőtt személyisége elmélyítésén dolgozott. Itt nagy hatással voltak rá Prohászka Ottokár tüzes lelkű, költői írásai. 1942-ben szentelték pappá. Képzőművészeti tehetsége már iskoláskora előtt megnyilvánult, és az iskolás években kibontakozott. Káplánként is csak eszközként hasznosította művészetét a kalocsai egyházmegyében a hitoktatásban és az emberekkel való kapcsolatában. 1945 őszétől, a háború befejeztével az érseke küldte el a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. A monumentális festészeti osztályra iratkozott be, mivel hivatást érzett a katolikus egyház templomainak képzőművészeti megújítására. Aba Novák Vilmos művészete konkrét útmutatást jelentett számára. Ővele sajnos már nem találkozhatott a főiskolán, mert 1941-ben meghalt. Katedróját Kontuly Béla vette át. Ő volt Prokop Péter első mestere az Akadémián, de őt is, mint sokan másokat, 1947-ben a kommunista politika eltávolította. Helyét Kmetty János vette át. Prokop további mesterei Barcsay Jenő, Ferenczy Béni, Elekfy Jenő és Dénes Jenő voltak. 1949-ben, a diploma előtt fél évvel a kalocsai érsek visszahívta a főiskoláról, mivel a kalocsai érseki tanítóképzőt is államosította a kommunista kormány, s így nem volt már szüksége az egyházmegyének festőművész tanárra. A főiskolán Barcsay mester egyéniségét és művészetét tisztelte leginkább, aki később barátságába is fogadta. A főiskolán, a tanároknál is mélyebb élmény jelentettek számára a folyosón látható Csontváry Kosztka Tivadar-képek – a *Mária kútja*, a *Zarándoklás a Cédrushoz* és a többiek –, amelyeket Gerlóczy Gedeon gyűjteményéből éppen azokban az években restaurált Dénes Jenő tanár. Csontváry mágikus világképe, prófétai látomása, expresszív művészi ereje, amellyel meg kívánta változtatni a világot, nagy revelációt jelentett Prokop Péter számára. Ez az élmény folytatódott, felerősödött 1959-ban Brüsszelben, a világkiállításon „*A modern művészet 50 éve*” című tárlaton, ahol a nagy honfitárs nemzetközi bemutatkozásán tanúja lehetett a művész alkotásai iránt megnyilvánuló egyetemes csodálatnak. Ekkor vetette papírra a jeles Csontváry-tanulmányát, amelyet majd 1985-ben Kardos Klára tesz közzé, a *Teremtő dicsérete* című, Eisenstadtnban megjelent kötetében. Ebben olvassuk: „*Ő megragadja a természet mögött settenkedő világértelmet. A Cédrus képtere a világmindenséggé szélesül. Roppant dinamikával tör fölfelé az ikerfa időtlen monumentalitássá. Ágaiból föltartóztathatatlanul árad szét az energia. Diadalmas életerő. Nagyobb a hegyeknél. Mögéje törpül a Libanon havas hegylánca. Háromszög koronája időn és téren túli rend. Az összeölelkező két törzs a lombban ülő*

madárral a hármasságból fakadó egység. Történes nélküli örök létezés. Ez a cédrus él. Lélegzik. A kozmoszból elének lépő, megelevenedett kinyilatkoztatás. Én vagyok, aki vagyok. Az Abszolútum.”<sup>1</sup>

E néhány sor bepillantást enged Prokop Péter művészi hitvallásába. A művész az Abszolútum, az Isten világának megjelenítésére törekszik. A művében az Isten diadalmos életerejét igyekszik megsejtenni... A művész teremti! A művészi alkotás étellel teli! Az ábrázolt él a képen, és sugárzik! Erre törekedett Prokop Péter egész életében, minden alkotásán.

A következőkben tekintsük meg Prokop Péter néhány Szent László-ábrázolását, hogy hogyan valósult meg bennük a művész célkitűzése.

Prokop Péter egyik legkorábbi, ma is látható, monumentális Szent László ábrázolása a Komárom megyei Szend – ma Szákszend – községben, az Esterházy József által építtetett jeles barokk templom mennyezetét ékesíti (1. kép). A kép a templom 1955-ben készült boltozati freskó-sorozatának része. A művészt Prokop költő barátja, Tűz Tamás (1916–92) – eredeti nevén Makkó Lajos – hívta meg a Kalocsától távoli, dunántúli községbe, ahol 1949–1957 között ő volt a plébános. Tűz Tamás elragadtatva látta Prokop Péternek az 1950-ben készült freskóit a Baja közeli Sükösdön, amelyeket Prokop egykori tanára, Belon Gellért, az akkori plébános – későbbi püspök – megbízásából készített. Ezt a freskó-együttest a kortárs művészeti kritika tekintélye, Dr. Kopp Jenő, a Fővárosi Képtár igazgatója a legnagyobb elismerésben részesítette. *„Aba Novák Vilmos 1935. évi jázszentandrás freskója óta nem hangzott fel az egyházművészetünkben ilyen őszinte, új, friss hang”* – írta.<sup>2</sup>

Prokop Péter művészetének meghatározó vonása az őszinte, mély hit, amely fénylően világít a képeiből! *„A földöntúli lét fenségét és erejét a színek ragyogásával, a kompozíció dinamikus erejével érzékelteti”* – folytatta a jellemzést Kopp Jenő 1951-ben. S ez a meghatározás érvényes Prokop Szent László-ábrázolására is a szendi templomban. A barokk csehsüveg boltozat kerek mezejét hat cikkelyre osztotta, és ezekben jelenítette meg a legkorábbi, legfontosabb magyar szenteket: Istvánt-Imrét, Lászlót, Gellért püspököt és Szent Erzsébetet a Magyarok Nagyasszonya körül. Szent László, a minden csatában győztes hadvezér, István és Imre párosát követi a körlap függőleges tengelyében, kiemelt helyen. Ő diadalmos, országunkat megszilárdító, lehetetlent nem ismerő, igazságos ember, aki tudott megbocsátani, de tudott büntetni is. Példa minden kor embere előtt. A szendi freskón szembefordulva áll előttünk, mint aki éppen hazatért a győztes csatából (2. kép). Jobbjában tartott bárdját a földre támasztja, a lába mellé, míg a baljában magasra tartott pallosa arany markolatával Krisztus keresztjét idézi, amely győzelemre segítette. A pallos pengéje vakító fehéren fénylik. Függőleges vonala megismétli, hangsúlyozza a ruháját ékesítő hatalmas kereszt ugyancsak fénylő fehér vonalát. Ezek a kép biztos szerkezetét képező formák egyúttal László határozott, fénylő, egyenes jellemét sugározzák felénk. Mindezt a piros katonaköpeny dinamikus lobogása emeli ki. László tekintete mélyen emberi, sötét haja és szakálla fiatal korát

<sup>1</sup> Prokop Péter Csontváry: *Zarándoklás a Cédrushoz* című tanulmányát közöltem a *Prokop Péter festőművész (1919–2003)* című monográfiámban. Szeged, 2003, 110–112.

<sup>2</sup> Dr. Kopp Jenő, Vigilia, 1951. február

jelzi. Páncélsisakját keskeny aranykorona szegélyezi, amelyet vitézségével érdemelt ki.

Prokop Péter 1957. január 6-án, az 56. októberi forradalmat vérbe fojtó szovjet rémuralom kezdeti eseményei láttán, és Belon Gellért biztatására átlépi a magyar–jugoszláv határt. Márciusban már Rómában van, a Magyar Akadémia Via Giulia 1. épületében, amely akkor teljesen a *Pápai Magyar Intézet* használatában volt. Itt szeretettel fogadta Zágon József rektor, a világ menekültjeinek vatikáni megbízottja, és Mester István pápai prelátnak, az intézet igazgatóhelyettese. Segítségükkel beiratkozhatott a római Accademia delle Belle Arti festőszakára. Itt Cipriano E. Oppo neves olasz festőművész lett a mestere.

1957-ben Prokop Péter már kiállítással mutatkozott be Rómában a Palazzo Falconieriben. A megnyitót Cipriano E. Oppo tartotta. 1960-ban kitüntetéses diplomával fejezte be tanulmányait a Római Képzőművészeti Akadémián. Prokop művészetének római kibontakozásában biztos technikai alapot jelentett a budapesti és a római képzőművészeti akadémia elvégzése.

1958-ban megbízást kapott a Pápai Magyar Intézet kápolnájának a kifestésére. A Borromini tervezte 6,80×5,90 méter alapterületű terem oldalfalait Prokop Péter mélyen átgondolt teológus program szerint ékesítette remekművű festészeti kompozíciókkal. A két ablak közötti oltárfalon Krisztus kereszthalálát jelenítette meg. A jobb oldalon Krisztus 2000 éves Egyházának főbb egyéniségei jelennek meg Szent Péter főapostol, az első pápa trónoló alakja körül. A bal oldali hosszanti falon három jelenetet látunk: balról a babiloni fogóságban sínylődő, és onnan nagy bizalommal Istenhez fohászkodó ószövetségi választott nép képviselői drámai expresszivitással fogadják a belépőt. Középen az Angyali Üdvözlés, az emberiség megváltásának a kezdete, fénylő látomásban tárul elénk. S jobbról a magyar szentek vonulnak fel Szent István vezetésével (3. kép). Szent László király itt szerényen, a képsor szélén tűnik elénk. Alakjára a jobbjaiban tartott hatalmas fénylő bárd, a ragyogó arany korona és a hatalmas Árpád-címeres pajzs piros-fehér sávjai hívják fel a figyelmet. Ha figyelmesen összevetjük e képet a három évvel korábban, még itthon festett szendi freskóval, akkor jól látjuk, Prokop Péter művészi fejlődésében bekövetkezett hatalmas változást. A reális ábrázolásból az elvontabb, légiesebb felé törekszik. Esménynt fogalmaz meg a nyújtott, szinte kubisztikusan szerkesztett szigorú felépítéssel.

1961 nyarán az amerikai magyarok lelkésze, Mons. Szabó János az Indiana állambeli South Bendből Rómában járt, és megcsodálta a Via Giulia-i kápolnában Prokop Péter freskóit. Rögvest meghívta South Bendbe, hogy fesse ki az általa vezetett, 1949-ben épült Magyarok Nagyasszonya plébániatemplomot. 1962. november 3-án már nagy ünnepélyességgel fel is avatták az elkészült hatalmas falképeket és oltárképeket. A magyar szentek, köztük Szent László, itt is megjelentek a Magyarok Nagyasszonya két oldalán. A Sunday Morning november 4-i száma több oldalon, színes képekkel mutatta be Prokop Péter pompás alkotásait. Meghívást is kapott a művész a South Bend-i Notre Dame Egyetem képzőművészeti tanszékének professzori állására, de Prokop Péter ragaszkodott Európához, és visszatért Rómába.

Itt látogatta meg Prokop Pétert az egykori osztálytársa, Tóth István mélykúti plébános, aki hozta a mélykútiak szerető üdvözlését egykori káplánjuknak. Elmondta, hogy a község határában, Mélykút-Marshall-telepen az 1950-es évek-

ben sok küzdelem árán templomot épített. E hír hallatára Prokop Péter oltárképet festett a Szent Erzsébetnek szentelt templom számára 1962-ben (4. kép). A háromrészes oltárkép középső tábláján Szent Erzsébet, a szépséges, kék szemű fiatal magyar királylány jelenik meg a szeretet tűzpiros ruhájában és fénylő fehér palástban, ölében a szeretet rózsáival, amint kenyeret ad a hozzá forduló idős, szegény házaspárnak, a wartburgi téli tájat idéző környezetben. Ezt a képet két oldalról három-három kép kíséri, a felebaráti szeretet hőszentjeinek ábrázolásával.

Közöttük az első *Szent László király* (5. kép), aki nagy hittel, erőteljes mozdulattal üt bárdjával a sziklára, hogy a pogányok elleni küzdelemben megszemjázott katonáinak inni adjon. S máris ömlik a sziklából csodálatosan fakadt víz, és a katonák meghatottan fogyasztják! E képen Prokop Péter művészetének újabb, további kibontakozásának vagyunk tanúi. A geometrikus tendencia dinamizmussal párosul, amit a színek festőiségével fokoz.

1964-ben, miközben Prokop Péter ismét Amerikában festett, a Magyar Népköztársaság és a Vatikán részleges megegyezést kötött. Ennek értelmében az addig vatikáni vezetés alatt álló Pápai Magyar Intézet a Magyar Népköztársaság egyház-szervezetének kezébe került. Az addig ott lakó magyar papoknak el kellett hagyniuk az épületet. Az USA-ban lévő Prokop Péter dolgait zsákokba rakva elvitték a Viale Quattro Ventin lévő magyar apácák otthonába, ahol a hazatérte után ideiglenes otthont kapott a művész.

A fedél nélkül maradt magyar papok Zágon József vezetésével új otthon megteremtésén fáradoztak. Nemcsak maguknak, hanem a nagyvilágban élő számos magyar számára kívántak *zarándokházat* építeni, akiket az akkori Kádár-kormány megfosztott magyar állampolgárságuktól. 1965-ben Fáy Erzsébet csodálatosan érkező nagy adománya segítségével Zágon József létrehozta a Szent István Alapítványt, és megvette a leendő zarándokház telkét Róma külső, Monteverdi városrészén, a Via del Casalettón. Alig 3 év megfeszített munkájával, amit Prokop Péter vezetett, felépült a ház, és benne a kápolna. 1967. augusztus 20-án, Szent István ünnepén nagy ünnepélyességgel már fel is szentelték a pompás épületet és a Prokop Péter festményeivel és üvegablakaival ékes kápolnát. Itt, az oltárfreskón jelenik meg *Szent László* (6. kép) a kereszten diadalmasan megjelenő Eucharisztikus Krisztus – vagyis a meghalt és feltámadt Üdvözítő – két oldalán élénk táruló magyar szentek között. László közvetlenül a kereszttel áll. Az 1966-ban készült ábrázolás újabb állomást jelent Prokop Péter művészetében. Valóságos *szintézise* korábbi művészeti törekvéseinek. A Via Giulia-i kápolna légiessé, elvontabb képe emberibb lesz, érezzük a kapcsolatot a hazai szendi képpel is. A képen a lírai vonások kerülnek előtérbe a dekoratív rajzban és a lágyabb színezésben. A szögletes, geometrikus formák halványodnak, a mélykúti Szent László-kép dinamizmusát ünnepélyes nyugalom váltja fel, jóllehet a konstruktív szerkesztés uralkodik az ábrázoláson.

1969-ben készült Prokop legnagyobb itáliai művészeti együttesének festészeti és belsőépítészeti kialakítása a Róma közeli Prima Porta Tiberis-parti településén, a Leuca Szűz Mária leányai kongregáció központi házában 1930-ban épült hatalmas, modern templomban. Az 50 négyzetméteres szentélyfal freskója a lourdes-i jelenés Asszonyát dicsőíti az Ó- és az Újszövetség szentjeinek

hódolatával. Itt is méltó helyet kaptak a magyar szentek, mindenekelőtt az Istenanyát kiemelten is tisztelő Szent László.

1970-ben Prokop Péter Fatimában, az 1956-os magyar emigránsok által emelt Keresztút végén épült Magyar Kápolna 13 színes üvegablakára kapott megbízást a verbita Kondor Lajos atyától, a kegyhely lelkipásztorától. Itt is a magyar szenteket jelenítette meg a 80 x 60 cm-es ablakokon. A 13 magyar szent között természetesen ott van, és ma is ragyog László királyunk képe, a „Csillagok között fényességes csillag”. E képsoron, így a Szent László-ábrázoláson is, Prokop Péter a monumentalitást hangsúlyozza a kis méret keretei között. Érezzük, hogy a monumentalitás független a mérettől. A művész belső tüze, hitének ereje jut kifejezésre kivételes tehetsége és szakmai felkészültsége révén.

1973-ban ismét az USA-ba hívták Prokop Pétert, hogy az Ohio állambeli Toledo magyar templomában Hernádi Márton plébános megbízásából a szentély kupolájában 150 négyzetméteres felületre a magyar szenteket jelenítse meg. Szent László bátorsága, Istenbe vetett hite, az emberek iránti szeretete itt is fénylően sugárzik az ábrázolásról.

1978-ban a hatalmas fizikai igénybevételt jelentő óriási méretű freskók festése következtében szívinfarktust kapott. Le kellett mondania a freskó-festésről. Új szakasz kezdődött az életében és a művészetében egyaránt. Orvosi rendeletre napi két órát kellett sétálnia az addig pihenést nem ismerő, dinamikus embernek. S felfedezte e kényszerhelyzetben is a Gondviselés kegyelmét. Ölbe vehető *táblaképeket* kezdett készíteni. S több időt szentelt a *rajzoknak*, amelyek kivételes művészi tehetségével a leghívebben közvetítik Istenben élő lelkének mély gondolatait. S örömmel tett eleget a Münchenben megjelenő *Életünk* című keresztény lap kérésének, amely írásokat várt tőle. Felfedezte, hogy írni vagy festeni ugyanaz a művészi tevékenység. Így indult útjára Prokop Péter írói tevékenysége, amely 18 esszékötettel ajándékozta meg irodalmunkat, és amelyért a Magyar Írószövetség tagjai sorába fogadta őt. E kötetekben több száz rajza jelent meg.

Prokop Péter táblaképeken megjelenített Szent László-festményei közül emeljük ki az 1978-ban készült *Magyar Szentek* sorozatába tartozó képet (7. kép). Itt a korábbi Szent László-ábrázolásai során összegzett, elmélyült gondolatai új formában tárulnak elénk. Már nem kísérletezik a kortárs művészeti áramlatok nyújtotta formai törekvések alkalmazásával, amelyeket jóllehet kezdettől fogva nyitott érdeklődéssel, de határozott kritikával fogadott. A 20. század első felének művészei közül nagy tisztelettel övezte Paul Klee-t (1879–1940) és Georges Rouault-t (1871–1958).

A *Magyar Szentek* arckép-sorozata Prokop évtizedeken át kiérlelt, önálló, magas színvonalú érett művészi előadásmódját mutatja be. A magyar szentek jelleme, hite és embersége Prokop Péter lelkében formálódott élő személyiséggé, sugárzó példaképpé, amelyet a portréban sűrít össze. Itt már nem a gesztusaival, az attribútumaival, a mozdulataival kíván hatni ránk, hanem a tekintetéből sugárzó életbölcsessel, csendesen szólít meg bennünket. Ha küzdelmes életét kevéssé is ismeri valaki, akkor is e képből erőt meríthet a mindennapok nehézségeinek a legyőzéséhez. S ezt az erőt és szeretetet sugárzó Szent Lászlót Prokop Péter már nem a vonalakkal formálja, hanem tisztán

a tüzes színek egymásba olvadó, egymást átható, egyedülálló szimfóniájával! Tudományosan is foglalkozott a színek adta lehetőségek olajban, pasztellben való művészi alkalmazásával. A színek mesteri alkalmazásával kivételes művészi magaslatra jutott fel. Ezt bizonyítja Prokop Péter munkássága az 1970–2003 közötti évekből (8. kép).

Puskely Mária iskolanővér 1994-ben megjelentette a *„Virágos kert vala híres Pannónia...”* című csodálatos kötetét, amely *Példaképek a magyar múltból X–XVII. század* alcímmel 122 magyar szent életét ismerteti a források, a szakirodalom és a szépirodalom, valamint az ének és a zenei alkotások megjelölésével és részben közlésével. Ezt a kötetet Prokop Péter 60 grafikája kíséri, amelyek életre keltik, emberközelbe hozzák számunkra a forrásokból ismert jeles magyar elődeinket, köztük László királyt. Ez a fekete-fehér alkotás a grafikusművészt mutatja be.

Prokop Péter 1999-ben hazaköltözött a Kalocsai iskolanővérek csepeli otthonába, amelynek szép modern épületét Csaba László építészmérnök, Prokop Péter jó barátja tervezte, és a megvalósításban neki is jelentős szerepe volt. A hazahozott több száz festményét ő rendezte el a falakon, amely ma Magyarországon a legteljesebb Prokop-galéria.

A Csepeli Önkormányzat büszkén őrzi Prokop Péter emlékét, akit a város díszpolgárává is avattak. A csepeli Erdei Éva festőművész-rajztanár, az Erdei Galéria vezetője és tulajdonosa 2006-ban Prokop Péter-díjat alapított, amelyet minden év júniusában, Szent Péter ünnepén adnak át a kuratórium által kiválasztott jeles képzőművésznek vagy irodalmárnak, aki Prokop szellemiségében, magas művészi színvonalon alkot. 2010-ben a csepeli Szent József Otthon falára Prokop Péter-emléktáblát állíttatott Németh Szilárd, Csepel korábbi polgármestere, jelenlegi parlamenti képviselő, amelyet a művész január 6-i születésnapján minden évben ünnepélyesen megkoszorúznak.

*Prokopp Mária*